

RJEČNIK

Uvodna napomena

Rječnik sadrži alfabetskim redom navedene sve riječi koje se nalaze u sačuvanim Heraklitovim izriječima. Uz svaku riječ navedeni su oni oblici u kojima se ona nalazi u Heraklita, te iza svakog oblika brojka gnome u kojoj se nalazi. Dvojbene riječi, bilo da pripadaju u većoj ili manjoj mjeri nedoslovnom navodu ili da su pri uspostavi teksta dodane, označene su brojkom u uglatim zagrada.

Za svaku je grčku riječ navedena jedna ili više mogućih hrvatskih prevedenica, nakon čega slijedi objašnjenje tvorbe grčke riječi kao i njeno etimologijsko objašnjenje, u sklopu kojega se navode njoj srodne riječi u grčkom, latinskom, staroslavenskom i hrvatskom jeziku, i to one riječi koje pridonose razumijevanju smisla grčke riječi. Gdjekad se upozorava i na smisao korijena grčke riječi koji se nalazi i u srodnim riječima grčkoga jezika kao i u riječima srodnih jezika. Etimologiji je ovdje mjesto zato što sam Heraklit drži do porijekla riječi, do njihova etimona, srodnosti riječi po porijeklu, po tvorbi ali i po glašenju, te se često služi etimologijom, odnosno paretimologijom (paronomazijom) i izvođenjem u svome kazivanju.²⁷⁸ Pritom valja uočiti razliku između pučke, znanstvene i filozofičke etimologije. U *Rječniku* se iznosi prvenstveno znanstvena etimologija, ali tako da se ističu oni njeni nalazi koji rasvjetljavaju smisao onoga što je u Heraklita iskazano. Pored toga, uvažavaju se i drevne grčke etimologije koje su mogle biti mjerodavne za samoga Heraklita. Napokon, navode se

²⁷⁸ Vidi o tome poglavlje *Glas zbora*.

i Heraklitove etimologije, paretimologije i izvođenja, koje su kao osobiti obrati govora sastavni dio Heraklitove gnomologije.

Gdje god je nužno, navodi se smisaona sveza između grčkih i hrvatskih riječi. Među prevedenicama redovito se navode doslovne prevedenice bilo da ta doslovnost počiva na porijeklu (ἀκούω : *čuti*), na rječotvorbi (συμ-φέρων : *sumoseće*) ili smisaonoj usporednosti (λόγος : *zbor*). Često je više spomenutih načela doslovnosti objedinjeno pri istoj riječi (διαγινώσκω : *razaznati*).

Za etimologijskim objašnjenjem ponegdje slijedi kratko objašnjenje povijesne mijene i razvoja smisla grčke riječi, odnosno povijesti njome iskazanog pojma.

Upozorava se na Heraklitove novotvorenice, kao i na one koje su po prvi put posvjedočene u grčkom jeziku upravo u Heraklita, premda su vjerojatno već i prije njega postojale. Posebna se pažnja poklanja tome koji smisao dotične riječi imaju u Heraklita i napose s obzirom na tekst u kojem se pojavljuju.

Na kraju objašnjenja pojedine riječi po potrebi nalazi se uputa na objašnjenja drugih s njom povezanih riječi.

Rječnici, enciklopedije i leksikoni korišteni u *Rječniku*:

Цейтлин, Р. М. – Веčerка Р., – Блахова, Е. (ur.), *Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков)*, Русский язык, Москва, 1964.

Chantraine, P., *Dictionnaire étymologique de la langue grecque* I-II, Klincksieck, Paris, 1968.-1974.

Divković, M., *Latinsko-hrvatski rječnik*, Naprijed, Zagreb, 1997.

Ernout, A. – Meillet, A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine* I-II, Klincksieck, Paris, 1939.

Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка* I-IV, Азбука, Санкт-Петербург, 1996.

Frisk, H., *Griechisches etymologisches Wörterbuch* I-III, Carl Winter, Heidelberg, 1960.-1972.

Gluhak, A., *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb, 1993.

Liddell, H. G. – Scott, R., *Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1996.

- Miklosich, F., *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, W. Braumüller, Wien, 1862.-1865.
- Nilsson, M. P., *Geschichte der griechischen Religion* I-II, München, 1961.-1967.
- Wissowa, G. – Kroll, W. (hrsg.), *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Metzler, Druckenmüller, Stuttgart, 1894.-1967.
- Passow, F., *Wörterbuch der griechischen Sprache* I-II, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1912.
- Pokorny, J., *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* I-II, Francke, Bern-München, 1959.-1969.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* I-XCVII, JAZU, Zagreb, 1881.-1976.
- Roscher, W. H. (hrsg.), *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie* I-VI, Teubner, Leipzig, 1884.-1937.
- Senc, S., *Grčko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1991.
- Skok P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I-IV, JAZU, Zagreb, 1971.-1974.
- Трубачев, О. Н. (ur.), *Этимологический словарь славянских языков* I-XXXII, Наука, Москва, 1974.-2005.-.
- Walde, A., *Lateinisches etymologisches Wörterbuch* I-II, Carl Winter, Heidelberg, 1938.